

ПРІОРИТЕТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОРДОННИХ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

В статті досліджено особливості побудови моделей соціального інвестування в різних країнах світу. Визначено головні суб'єкти та напрями інвестування в залежності від принципів реалізованих моделей, їх характерні риси та існуючі недоліки.

В статье исследованы особенности построения моделей социального инвестирования в разных странах мира. Определены главные субъекты и направления инвестирования в зависимости от принципов реализованных моделей, их характерные черты и существующие недостатки.

In the article investigated features of models social investment in different countries. The main subjects and areas of investment according to the principles of the implemented models, their characteristics and disadvantages of existing.

Ключові слова: соціальні інвестиції, суб'єкти соціального інвестування, соціальна інфраструктура, соціальна відповідальність, модель.

Ключевые слова: социальные инвестиции, субъекты социальных инвестиций, социальная инфраструктура, социальная ответственность, модель

Keywords: social investment, the subjects social investment, social infrastructure, social responsibility, model.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється аспектам розвитку соціальної сфери держави. Для ефективного соціально-економічного розвитку та створення належних умов якості життя населення пріоритетним напрямком є саме вкладення коштів у соціальну інфраструктуру та соціальні інститути. Тому, проблеми побудови механізмів соціального інвестування в країні, стають на першу ланку в формуванні соціально-економічної політики кожної держави.

Проблемам оцінки обсягів соціального інвестування та проблем розвитку соціальної сфери присвячено праці багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Зокрема, роботи В. Баумоля, О. Беляєвої, Л. Ерхарда, А. Мазаракі, В. Новікова, О. Палій, В. Паретто, У. Садової, Ю. Шпільова та інших. Але до цього часу не достатньо дослідженими залишаються основні принципи та форми функціонування моделей соціального інвестування у різних країнах світу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей побудови закордонних моделей соціального інвестування, основних пріоритетних напрямів, принципів та суб'єктів інвестування, а також можливостей впровадження окремих складових моделей в українському суспільстві.

Результати дослідження. Організація системи фінансування соціальної сфери у різних країнах світу є специфічною та формується під впливом наявних історичних, ментальних, економічних та політичних умов розвитку держави. В більшості випадків ставлення суспільства та суб'єктів господарювання до інвестицій у соціальну сферу є ідентичним з наявною економічною та соціальною політикою країни.

Дослідженнями визначено, що основними суб'єктами соціального інвестування може виступати: держава, вітчизняні та закордонні не комерційні організації, бізнес середовище та безпосередньо індивіди, від ступеня участі яких в фінансуванні соціальної сфери залежить й модель, що використовує та чи інша країна.

Поряд із соціальним інвестуванням великого розповсюдження в багатьох країнах світу набуло таке поняття, як соціально відповідальне інвестування, яке на відміну від соціального інвестування, сутність якого полягає у спрямуванні вкладення коштів у розвиток соціальної сфери та підтримку належної якості життя населення, передбачає наявність соціально відповідального інвестування передбачає обов'язкове урахування соціальних, моральних та екологічних наслідків інвестування. В більшості країн світу, соціальна відповідальність є невід'ємним елементом існуючої етики ведення бізнесу. Найбільш розповсюдженою зазначена концепція є в англосаксонських країнах, таких як Великобританія та США [6].

Так само, як і у державній політиці в сфері соціального інвестування, різняться підходи й напрями інвестування бізнесу в різних країнах світу. Так, для країн Європи більш розповсюдженими є інвестиції у розвиток медицини та охорону здоров'я, у дотримання прав та принципів гендерної різноманітності, а також надання окремої допомоги населенню. Для країн, ближнього зарубіжжя (Росії, Молдови, Грузії) та України зокрема, основним напрямом соціального інвестування виступає освіта та розвиток регіонів, не є винятком й підтримання окремих благодійних фондів.

Враховуючи особливості побудови соціальних політик держави, а також особливості в активності бізнесу та суспільства до підтримки соціальної сфери, можна сформулювати такі основні моделі соціального інвестування, як: патерналістська, демократична (суміжна) та ліберальна (таблиця 1, 2).

Сьогодні вже майже не залишилось країн світу, що в побудові політики інвестування соціального розвитку країни покладається лише на один окремий суб'єкт. Створення соціального середовища в країні, стає головним завданням усіх суб'єктів соціально-економічних відносин, різними лишаються лише підходи до залучення та перерозподілу коштів серед основних галузей соціальної сфери та життя суспільства.

Основною особливістю моделі соціального інвестування, що базується на принципах патерналізму є домінування видатків держави на розвиток соціальної інфраструктури та підтримки соціальних проектів, у цьому випадку державний бюджет виступає головним каналом перерозподілу коштів. Окрім того, головною рисою моделі інвестування такого типу є головуюча відповідальність держави перед суспільством, щодо його благополуччя та забезпечення належного рівня та якості життя населення. За таких умов саме держава залишається головним виробником та інвестором соціальних послуг, а інвестиційні активи формуються за рахунок перерозподілу коштів державного бюджету, податків на доходи та наявних соціально-страхових фондів. Представниками країн, що реалізують схожу політику у сфері соціального інвестування в сучасному світі є: Швеція, Білорусь, Фінляндія, Данія та Норвегія. Схожих концепцій раніше дотримувались, країни, що в своїй основі мали соціалістичні принципи державного та економічного устрою, це: СРСР, Польська народна республіка, Німецька демократична республіка та інші.

Таблиця 1

**ГОЛОВНІ СУБ'ЄКТИ ТА НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ
ЗА ЗАКОРДОННИМИ МОДЕЛЯМИ**

Модель соціального інвестування	Головний суб'єкт соціального інвестування	Основні напрями соціального інвестування бізнесу, та приватних осіб	Основні напрями соціального інвестування держави
Патерналістська	Держава (за допомогою перерозподілу доходів бюджету, в т.ч. й муніципального)	— адресна допомога фізичним особам; — підтримка ініціатив місцевих громадських організацій	— соціальна інфраструктура; — надання соціальних послуг; — надання окремих послуг соціального захисту
Демократична (суміжна)	Паритетні умови фінансування соціальної сфери, присутність як держави, так і бізнес середовища та індивідів, на ринку соціального інвестування	— розвиток соціальної інфраструктури; — забезпечення надання соціальних послуг; — адресна персоналізована допомога; — розвиток муніципальних утворень	— підтримка соціальної інфраструктури; — перерозподіл грошових надходжень в бюджет; — адресні програми в соціальній сфері
Ліберальна	Індивіди, бізнес середовище (за рахунок інвестування у розвиток	— розвиток соціальної інфраструктури; — розвиток науки та технологій; — розвиток	— адресна персоналізована допомога фізичним особам та окремим об'єктам інфраструктури

	окремих соціальних сфер або розвиток різних видів соціального страхування)	муніципальних утворень; — забезпечення надання соціальних послуг	
--	--	---	--

Ключовими позитивними та негативними рисами сучасної патерналістської моделі організації соціального інвестування є:

— дотримання принципів соціальної справедливості у розподілі коштів між різними верствами населення, забезпеченні соціальних гарантій, а також розвитку соціальних послуг;

— загальна вільна доступність населення до усіх соціальних благ в країні (безкоштовна загальна освіта, в деяких випадках вища та послуг перекваліфікації населення, вільний доступ до медичного страхування незалежно від рівня достатку населення);

— втручання бізнес середовища у сферу соціального інвестування відбувається лише на основі проведення адресних програм допомоги фізичним особам або окремим закладам соціальної інфраструктури;

— більше 80 % видатків на розвиток соціальної інфраструктури складають видатки державного та місцевих бюджетів;

— низький рівень соціальної відповідальності підприємств перед суспільством, що в свою чергу може привести до недостатнього рівня фінансування окремих соціальних сфер, у разі впровадження в країнах з нестабільною економічною системою та непрозорими системи оподаткування;

— домінування політики утримання.

Демократична або суміжна модель соціального інвестування базується на принципах паритетності у здійсненні фінансового забезпечення. Для цієї моделі є характерною майже рівноправна участь держави, бізнесу та індивідів у формуванні соціального середовища та здійсненні соціальних послуг. У даному випадку видатки бюджету, страхові внески працівників та роботодавців на соціальні заходи є рівними, а основним каналами перерозподілу коштів виступає держава та інші приватні соціальні фонди, що знаходяться під контролем держави. Основними представниками даної моделі є більшість країн Європейського союзу, зокрема Німеччина, Франція, Бельгія та Австрія [7].

Головними особливостями та характерними рисами демократичної моделі є:

— високий рівень економічної, політичної та соціальної свободи в тому числі в організації забезпечення розвитку соціальної сфери в країні;

— активною є позиція роботодавців у створенні освітньої політики та інвестуванні у розвиток освітньої сфери, участь у персональних освітніх програмах, а також часткове забезпечення матеріально-технічної бази;

— велика кількість адресних, персоналізованих соціальних інвестицій, в т.ч. за рахунок державних коштів;

— часткова безкоштовна освіта (початкова, середня, в деяких випадках вища), медичне обслуговування здійснюється на основі обов'язкового медичного страхування, в більшості за рахунок фізичних осіб або підприємств;

— перерозподіл видатків на розвиток соціальної сфери є пропорційним, між державою, бізнес середовищем та фізичними особами;

— основними сферами, що фінансуються, в більшості, за рахунок коштів державного бюджету, є інфраструктурна підтримка соціальної сфери та забезпечення мінімального обсягу соціальних послуг, усе інше фінансування здійснюється за рахунок цільових податків населення та підприємств;

— недоліком системи є високий рівень податкового навантаження на населення та підприємства, тому в більшості країн діє система прогресивного податку.

Ліберальна модель соціального інвестування є характерною для таких країн, як Великобританія та США. Її ключовою рисою є мінімальне залучення держави до формування та функціонування соціальної сфери. Інвестиційну основу утримання соціальної сфери в першу чергу складають приватні збереження та надходження. Держава у цьому випадку відіграє лише функцію спостережного органу, та здійснює підтримку відповідного рівня життя лише найбіднішого населення у якості надання їм адресної допомоги [2]. В цій моделі держава виконує роль стимулятора, щодо створення та розвитку в суспільстві різноманітних

форм та напрямів соціальних інвестицій. Усі інші сфери соціального забезпечення та розвитку соціальної інфраструктури беруть на себе підприємства та приватні агенти. Слід зазначити, що ліберальна модель є строго персоніфікованою, а активність підприємств носить більш філантропічний підхід. Тому реалізація зазначеної моделі соціального інвестування є можливою лише за умови високого рівня соціальної відповідальності в суспільстві.

Поряд з класичними моделями соціального інвестування можна виокремити й, так звану, модель перехідного типу, що є характерною для країн які знаходяться сьогодні на стадії змін в сприйнятті ролі держави, суспільства та бізнесу до забезпечення розвитку соціального середовища в країні. Одним, з прикладів такої держави є й Україна, а поряд з нею й більшість постсоціалістичних країн. Основними рисами цих країн є високий рівень участі держави в інвестуванні та розвитку соціальної сфери, поряд з повільним розвитком системи корпоративної соціальної відповідальності. Більшість крупних компаній, що будують свій бізнес за світовими та європейськими стандартами не залишаються осторонь тих соціальних проблем, що є важливими для муніципальних утворень в яких базуються їх підприємства, а також загальних державних найбільш гострих проблем, наприклад, подолання соціально небезпечних хвороб, підтримка дітей вулиць, уразливих прошарків суспільства, покращення матеріальної бази закладів освіти та охорони здоров'я, інше. Не лишаються осторонь приватні особи та бізнес проблем надання адресної допомоги населенню. Але, в більшості випадків, зазначені форми інвестування носять більш стихійний та незлагоджений характер, відсутнім є чітке розподілення сфер інвестування між різними суб'єктами, а держава залишається головним суб'єктом здійснення соціальних вкладень.

Таблиця 2

ХАРАКТЕРНІ РИСИ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕПОНИ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ЗАКОРДОННИХ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Тип моделі	Країни	Характерні риси моделі, ключові суб'єкти здійснення соціального інвестування	Існуючі недоліки та перепони на шляху реалізації
Патерналістська	Білорусь, Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія	— соціальна справедливість — держава відіграє ключові функції (більше 80 % видатків)	— за великий держаний контроль створює перепони для економічного та соціального розвитку країни; — високий рівень навантаження на державний бюджет
Демократична (суміжна)	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди	— пропорційна участь державних та приватних агентів у соціальному інвестуванні; — високий рівень економічних та соціальних свобод	— високий рівень податкового навантаження; — необхідним є високий рівень відповідальності бізнесу перед суспільством; — обов'язковою є прозорість податкової системи
Ліберальна	США, Великобританія	— в основі системи соціального інвестування стоїть соціальна відповідальність бізнесу; — самоврегульованість процесів направлення соціальних інвестицій; — мінімальне залучення держави до розвитку соціальної інфраструктури	— може бути реалізована лише за умов високого рівня соціального капіталу в суспільстві
Країни перехідного типу	Росія, Україна, Молдова	— початок розвитку КСВ — перехід від соціалістичного патерналізму до сучасного його типу; — стихійність в здійсненні соціального інвестування;	— неготовність населення сприймати нові форми соціального інвестування, та лібералізацію соціальної сфери — історична ментальність населення

		— залученими до соціального інвестування є в основному великі підприємства	
--	--	--	--

Висновок. Виходячи з вище викладеного слід зазначити, що Україна знаходиться сьогодні на етапі, коли дуже важливим стає визначення пріоритетів та ключових механізмів розвитку соціальної сфери в майбутньому, і в даному випадку більш ефективним бачиться поступове здійснення переходу до більш ліберальних форм у організації соціального інвестування, адже держава не повинна захочувати утриманство, вона повинна виступити в якості інтелектуального інформаційного центру, який допомагає сформувати середовище самозабезпечення. Для цього треба залучати різноманітні суспільні структури, що об'єднують у цілісну мережу підприємства, представників малого бізнесу, наукові, фінансові проектні організацій та фонди.

Література

1. Бондаренко А.В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави / А.В.Бондаренко, Л.О. Омелянович // Вісник Донбаської національної академії будівництва та архітектури. — 2009. — №5(79). — С.201-203
2. Доренко К.С. Социальная политика США, стран ЕС и России на современном этапе: приоритеты, принципы, правовое обеспечение / К.С. Доренко // Право и управление XXI век. — 2012. — №2. — с.16-19
3. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства/ Пер. з англ.. С. Яринич. — К.: Стандарт, 2005. — 302 с.
4. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку XXI століття / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — № 1. — С. 9-22
5. Олейникова Е.Г. Модели социальной политики государства: проблемы теории и практики. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/modeli-sotsialnoy-politiki-gosudarstva-problemy-teorii-i-praktiki>
6. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності /Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р. та ін. — К.: Видавництво «Енергія», 2008 — 96 с.
7. Сидорина Т.Ю. История и теория социальной политики: Учебное пособие. — М., 2010. — с.469-471
8. Employment and social affairs. Promoting jobs, inclusion and social policy as an investment. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/employment_en.pdf

Стаття надійшла до редакції 29.07.2014р.